

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У ФІЛОСОФСЬКО-СОЦІОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

А На основі соціально-філософського тлумачення змісту поняття «національна ідентичність» схарактеризовані провідні маркери національної ідентичності (сприйняття громадянами своєї країни, гордість за свій народ, регіоналізм релігійних пріоритетів) мешканців сучасної України за результатами соціологічних досліджень.

Ключові слова: соціальна трансформація, національна ідентичність, соціокультурна ідентифікація, соціологічні маркери ідентичності українців.

Між Сходом і Заходом України нема поділу, є поділ між тими, хто любить Україну і хто її не любить.

Любомир Гузар.

Інтерв'ю «5-му каналу» 18.07.2012 р.

Постановка проблеми. Нині перед Українською державою постають виклики, продиктовані цивілізаційним вибором і швидкими динамічними змінами в світовому соціумі. Зближення з країнами Західної Європи та входження до європейського співтовариства зумовлюють необхідність переосмислення історико-культурного підґрунтя розвитку держави й етносу, сприяють оновленню та взаємозбагаченню процесів соціокультурної ідентифікації як окремих індивідів, так і значних соціальних груп.

Питання цивілізаційного вибору гостро актуальним постало для України на рубежі тисячоліть, оскільки розвиток держави й суспільства в контексті світових геополітичних процесів став означати непростий баланс між застоєм та інноваційним оновленням. Як наслідок глобалізаційних змін для формування національної ідентичності в Україні незаперечно позитивним стало те, що зрештою переміг культурний плюралізм із його підвищеною увагою до відмінностей і водночас тенденціями полікультурного об'єднання, взаємопроникнення й гармонізації здавалося б до того часу непоєднаних процесів і явищ. Нинішні процеси соціокультурної ідентифікації в українському суспільстві відбуваються в руслі кардинальних суспільних трансформацій і вимагають значних індивідуальних зусиль, оскільки проходять не лише зміни зовнішніх відносин, а й істотне вдосконалення внутрішніх духовно-моральних та емоційних якостей і ціннісних орієнтирів кожної особистості. Зміни торкаються важливих компонентів життєдіяльності нашого суспільства: норм і цінностей, мотиваційної бази, ментальності. Водночас енергія розвитку суспільства багато в чому зумовлена трансформаційними переходами, які не завжди є чітко вираженими та зрозумілими. Прикросців додає те, що ці зміни ускладнені військово-політичними та економічними негараздами, які накладають свій відбиток на процеси ідентифікації як індивідів, так і соціальних груп.

Соціальну трансформацію розглядаємо як набуття суспільством нових рис, що відповідають вимогам часу. Концепцію трансформації українського суспільства вчені поєднують із розглядом нинішнього етапу

його розвитку як перехідного від тоталітарної системи до ринкової економіки, причому рекомендують усвідомлювати: кожний етап у розвитку суспільства не є статично заданим станом, а трактується як динамічний комплекс. Перехід може не мати ні чіткого початку, ні визначеного кінця, тому це явище чіткіше характеризується саме поняттям «трансформація», – підкреслює С. Катаєв [4, с. 13–14].

Соціокультурна ситуація, що динамічно трансформується, на наш погляд, дає можливість особистості органічно поєднувати різні ракурси сприйняття світу та без шкоди для цінностей власної культури опанувати багатства інших культур. Водночас процеси ідентифікації ускладнюються можливістю вибору будь-яких культурних зразків на будь-який проміжок часу та сумнівами в автентичності культурних традицій унаслідок їхнього підлаштування до інтересів маси. Виникає загроза того, що залучення індивіда в безліч пересічних і конкуруючих між собою способів поведінки може призвести до розщеплення ідентичності особистості, окремі рівні якої можуть суперечити один одному [5, с. 42].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове дослідження соціокультурних аспектів ідентичності пов'язане з іменами західних учених Б. Андерсона, Е. Вілсона, Ю. Габермаса, С. Гантінгтона, І. Гофмана, Е. Еріксона, П. Рікера, Е. Сміта, Ч. Тейлора, Е. Фромма та ін. Серед вітчизняних дослідників варто назвати В. Андрущенко, Т. Воропай, О. Гнатюк, Л. Губерського, П. Гнатенка, М. Козловця, Л. Нагорну, В. Середу, М. Степико, М. Рябчука, М. Шульгу та ін.

У ході дослідження проаналізовано результати опитувань, проведених Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України, соціологічною службою Центру Разумкова, Соціологічною групою «Рейтинг», Київським Міжнародним Інститутом Соціології, Центром соціальних та маркетингових досліджень SOCIS.

Мета статті: на основі філософсько-культурологічного тлумачення змісту поняття «національна ідентичність» схарактеризувати провідні маркери національної ідентичності мешканців сучасної України за результатами соціологічних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Поняття «національна ідентичність» передбачає вияв певного колективного самоконструювання образу власної на-

ціональної спільноти, характер якого багато в чому буде залежати від об'єктивних передумов і практики функціонування такої спільноти (наявності зовнішніх загроз, політичної нестабільності, сприятливої чи несприятливої економічної ситуації тощо). Водночас на колективне самоконструювання образу власної національної спільноти мають істотний вплив також поширені в її середовищі ціннісні уявлення, міфи й стереотипи, зокрема, ті з них, що змальовують протиріччя між «ми» та «вони», «нашим» та «іншим», «своїми» й «чужими».

Національна ідентичність – це синкретичний феномен, що поєднує в собі елементи культурної (виникають унаслідок дії етнокультурних чинників, сформованих протягом тривалого часу: історична пам'ять, культура, мова, релігія) та громадянської (базується на домовленостях спільнот щодо норм соціально-політичного співіснування) ідентичності. За своїм змістом національна ідентичність є сферою ідей, цінностей і смислів культури, що сприймаються та артикулюються більшістю громадян країни. Національна ідентичність не є результатом розвитку етнічних спільнот, оскільки перестає бути назавжди фіксованою реальністю, має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності з певною надетнічною спільнотою, способом життя, цінностями. Вибір національної ідентичності обумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її ситуативною та рухомою. Жодна із сучасних націй на момент свого виникнення не володіла усталеністю культурних ознак – мовою, спільними традиціями, звичаями тощо. Спільною ознакою тут є політична ідентифікація громадян суверенної держави. Етнічна ж ідентичність може претендувати навіть на те, щоб називатися вродженою, тому що характеризується ознаками постійності, оскільки заснована на спільності культури й походження, які є тривалими, постійними та незмінними. Колективні ж ідентичності (національна, наднаціональна) не є вродженими (іманентно притаманними індивідам) феноменами, вони можуть формуватися, змінюватися та зникати під впливом різноманітних політичних, економічних і соціокультурних чинників. Особливо це стосується епохи глобалізації, коли входження держав до складу наднаціональних утворень супроводжується поступовою зміною структури та ієрархії колективних ідентичностей, корекцією ціннісних і світоглядних установок людей, розвитком знакових і смислових систем, зрушеннями на осі координат «свій – чужий – співвітчизник» тощо [11, с. 177–178].

Учені підкреслюють необхідність розмежовувати поняття ідентичності як певного стану й ідентифікації як процесу, що веде до цього стану. Ідентифікація є низкою кроків на шляху формування ідентичності, яка розглядається як наслідок виокремлення особистістю самої себе із оточуючого середовища та проявляється як відчуття цілісності, самототожності. Ідентичність формується у взаємодії із іншими людьми та в діяльності на основі ідентифікації з цінностями, що існують у суспільстві. Зміст ідентичності, утворюється двома важливими аспектами: особистісним і соціальним, які

відображають усвідомлення людиною власної автономності, унікальності разом з відчуттям приналежності до соціальної групи. Гармонійна взаємодія та взаємодоповнення цих аспектів забезпечують всебічний особистісний розвиток. Таким чином, ідентичність – це структура, що формується та розвивається впродовж усього життя, проходить через перешкоди, може змінюватися в прогресивному чи регресивному напрямках (бути «успішною» – позитивною чи «негативною» – індивід відмовляється від будь-якої взаємодії). Ідентичність є соціальною за своїм походженням, оскільки виникає в результаті взаємодії людей, а її зміни зумовлені в першу чергу соціальними змінами. Ідентифікацію ж трактуємо як процес набуття особистістю ознак ідентичності.

У соціологічному аспекті ідентичність має змістовий (включає описові соціальні й культурні характеристики особистості чи соціальних груп), пояснювальний (служить основою для розуміння і пояснення механізмів структури особистості, індивідуальної і групової свідомості), узагальнювальний (поєднує соціокультурні явища між собою) і тимчасовий (пов'язаний зі змінами, що відбуваються в суспільстві) характер. Параметрами, що характеризують ідентичність, є індивідуальність, тотожність, спільність, цілісність, солідарність, віддільність, цінність [6, с. 62].

Суб'єктивний і плинний характер національної ідентичності у першу чергу передбачає можливості її соціологічного дослідження. Соціологічні методи дозволяють операціоналізувати суб'єктивне ставлення індивідів до різних процесів і явищ, передаючи певні якісні характеристики (приязне ставлення, довіру, підтримку, близькість/тотожність) у вигляді кількісних показників. При цьому обов'язково враховується традиційна соціологічна позиція про те, що такі показники не можна в жодному разі абсолютизувати як статистично точні, по-перше, тому, що вони мають ситуаційний характер і залежать від багатьох, часто не врахованих дослідниками, чинників, по-друге, тому, що власне вимірювання (квантифікація) здійснюється не щодо якогось стандарту – абсолютної «норми», а всього лише щодо прийнятої вченими конвенційної «нормальності» [8, с. 47].

Одним із визначальних критеріїв формування національної ідентичності українців є позитивне сприйняття громадянами своєї нації, країни, держави. Як свідчать соціологічні дослідження останніх років, позитивною тенденцією розвитку української національної ідентичності можна вважати те, що більшість українців пишаються своєю країною, вважають себе патріотами, не зважаючи на всі соціально-економічні проблеми свого буття.

Згідно з результатами загальнонаціонального опитування, проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» 10–18 липня 2014 р., 86% респондентів вважають себе патріотами країни. При цьому незаперечно характеризують себе як патріотів 50%, ще 36% – швидше так, ніж ні. Лише 6% не вважають себе патріотами, а 8% – не змогли визначитися. Порівняно з 2010 р. кількість людей, котрі ідентифікують себе як патріотів збільшилася з 76 до 86%, а кількість таких,

хто не вважає себе патріотом скоротилася більше ніж удвічі (з 15% у 2010 р. до 6% у 2014). Більше тих, хто вважає себе патріотами – мешканці Заходу, Півночі й Центру, люди з більшим рівнем доходів і вищою освітою, а також україномовні.

Вагомою є та ситуація, що за останні 4–5 років відбулося зростання ототожнення себе з громадянами України та «європейцями». Абсолютна більшість опитаних (64%) відповіли на запитання «Хто я такий?» – громадянин України». У 2010 р. цей показник становив 57%. Вдвічі менше опитаних охарактеризували себе як мешканця свого регіону, міста, села – 30%, проти 29% у 2010 р. Свою національність вказали б у 21% варіантів відповідей проти 24% у 2010 р. «Європейцем» себе визначили 8% респондентів, у 2010 – лише 5%. Показник «Громадянин України» як ідентифікатор є домінуючим у всіх регіонах нашої держави, окрім Донбасу (до уваги беремо не окуповані території Луганської і Донецької областей), де головним залишається – «мешканець свого регіону, міста, села». Також виявлено певні особливості – чим молодші респонденти, чим вищий їхній рівень освіти, тим чіткіше вони ідентифікують себе як громадяни України. «Європейцями» себе відчують більшою мірою в Західному макрорегіоні, взагалі не ототожнюють себе з ними – на Донбасі [2].

Ще одним важливим аспектом позитивної тенденції розвитку української національної ідентичності, на наше переконання, є зміни, які відбулися у суспільній свідомості стосовно такого ідентифікатора, як предмет гордості за свою країну, народ. Так, за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України 17–24 вересня 2015 р., нині бути предметом національної гордості заслуговують такі здобутки українського народу (респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді):

- творчість відомих українських поетів, письменників, композиторів та виконавців (Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко, М. Лисенко, С. Крушельницька та ін.) – 54,5% (+2,8%, адже у 2010 р. цей показник дорівнював 51,7%);
- перемога у Другій світовій війні – 43,8% (- 5,8%);
- історія українського козацтва – 42,2% (+11%);
- вершинні досягнення української народної творчості (думи, пісні, декоративно-ужиткове мистецтво, народна архітектура тощо) – 37,7% (+8,1%);
- досягнення українських спортсменів – 36,9% (-2,1%);
- Революція Гідності 2013–2014 рр. та збройна відсіч російській агресії на сході країни – 36,4% (у 2010 – не було у списку);
- проголошення незалежності України у 1991 р. – 32,7% (+4,8%);
- міжнародне визнання України в сучасному світі – 24,2% (+7,1%);
- Збройні Сили України – 23,4% (+15,6%);
- боротьба українських правозахисників (П. Григоренко, Л. Лук'яненко, М. Руденко, В. Чорновіл та ін.) проти тоталітарного режиму – 21,6% (+6,4%);

- повоєнна відбудова народного господарства у другій половині 1940-х років – 20,9% (-4,6%);
- діяльність видатних провідників українського національно-визвольного руху (М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра та ін.) – 17,4% (+2,1%);
- досягнення української космонавтики – 17% (-0,2%);
- історія створення та боротьби УПА – 15,2% (+4,8%);
- трудові досягнення робітників і селян Радянської України (М. Демченко, О. Стаханов, О. Гіталов та ін.) – 14,4% (-4%);
- Помаранчева революція 2004 р. – 13,2% (+1,1%);
- вітчизняна система освіти – 6,1% (-3,5%);
- Українська революція 1917–1920 рр. – 6% (-0,6%);
- сучасний промисловий потенціал – 5,6% (-0,6%);
- успіхи у створенні ринкової економіки – 4,1% (+0,2%) [3, с. 10–12].

Аналіз результатів цього опитування у регіональному розрізі підтверджує тезу вітчизняного науковця В. Середи: «Донецьк і Львів все ще не мають виробленого спільного бачення національного минулого, яке сприймали б обидва регіони. Там все ще існує досить високий рівень незгоди не тільки щодо свят, але й щодо осіб, котрі означаються як національні герої, і подій, які трактуються як важливі для історії України. Для Львова особливого значення набувають особи і події з дорадянської моделі українського минулого. Вони становлять основу історичної ідентичності мешканців Львова. Натомість радянські історичні персоналії та події все ще займають вагоме місце у історичних нарративах та ідентичностях Донецька» [1, с. 39–40].

Але варто відзначити й деякі позитивні зміни. Наприклад, в ототожненні «Історії українського козацтва» з предметом гордості простежується тенденція до вирівнювання показників із загальнонаціональним (Східний макрорегіон – 46,6%, Західний – 44,2%, Центральний – 40,9%, Південний – 31,9% у порівнянні з 2010 р. – 29,9%; 35,5%; 40,5%; 21,4%). Тобто, найбільше зростання фіксується у Східному та Південному регіонах, що становить відповідно 16,7% і 10,5%. Подібну ситуацію відстежуємо стосовно «Вершинних досягнень української народної творчості» (Південь – 45,9%, Центр – 42,2%, Захід – 33,3%, Схід – 31,9%, порівняно з 2010 р., коли було 20,3%; 35,2%; 42,2%; 20,8%). Найбільший приріст спостережено у Південному і Східному регіонах – 25,6% і 11,1% відповідно.

Говорячи про вироблення спільного бачення національного минулого, варто, на наш погляд, проаналізувати результати соціологічного моніторингу одного з найдискусійніших питань історичної спадщини України – визнання ОУН-УПА учасниками боротьби за незалежність України. За результатами моніторингу суспільної думки, проведеного 1–6 жовтня 2015 р. Соціологічною групою «Рейтинг», ідею визнати ОУН-УПА учасниками боротьби за незалежність України підтримав 41% опитаних. Показники підтримки по макрорегіонах такі: Захід – 76%, Центр – 42%, Південь – 27%, Схід – 23%. Вони корелюються статтю, віком, рівнем освіти й доходів респондентів. Ви-

щеозначену ідею підтримує 47% опитаних чоловіків, серед жінок – 39%. Визначним фактом є той, що результати цього опитування засвідчили переломний момент у суспільній свідомості стосовно ставлення й оцінки діяльності національно-патріотичного формування ОУН-УПА. Адже вперше за роки соціологічних досліджень зафіксовано, що кількість прихильників визнання перевищила кількість противників (41% проти 38%). Причому, з лютого 2014 р. по вересень 2015 р. показник прихильності із 24% зріс до 41%, натомість відбулося істотне зменшення противників (з 55% до 38%) [10].

За цими результатами можемо констатувати той факт, що нинішнє українське суспільство починає глибше усвідомлювати значення та вплив національних традицій (історичних, культурно-мистецьких, державотворчих) на існування, становлення і подальший розвиток незалежної України. Враховуючи особливості регіональної неоднорідності нашої держави, розбіжності у геополітичних і ціннісних орієнтаціях мешканців, зазначену тенденцію можна вважати достатньо позитивною.

Підставою для виокремлення вченими різних маркерів ідентичності на теренах України є різновекторність, а часом і протилежність геополітичних, релігійних, мовних, електоральних орієнтацій громадян України, які мають чіткий регіональний розподіл, що фіксується дослідниками передусім серед етнічних спільнот. Регіоналізм як ознака загального цивілізаційного розвитку характерний майже для кожної країни світу, а регіоналізація та децентралізація нині є панівними тенденціями еволюції систем управління в європейських країнах. Це взаємопов'язані процеси, метою яких є наближення політичних та адміністративних структур до громадян, зміцнення демократії, виховання поваги до культури, етнічної різноманітності й історичної спадщини всіх народів, які населяють країну. Важливість проблеми регіоналізму й те значення, що надається їй європейськими державами, засвідчує факт функціонування в Європейському Союзі Ради регіонів ЄС. Для унітарної України, яка прагне до позитивної ідентифікації у світовому співтоваристві, визнання існування проблеми регіоналізму як сукупності соціокультурних, економічних і політичних рухів, спрямованих проти об'єднувальних тенденцій, особливо актуалізується в контексті сучасного конституційного реформування. Регіональною самосвідомістю можна успішно маніпулювати, оскільки регіоналізм має дуалістичний, асоціативно-дисоціативний фундамент. Наприклад, регіон зі сформованою регіональною ідентичністю та соціумом, що володіє регіональною самосвідомістю, з певних причин (економічна криза, ресурсна обмеженість, екологічна катастрофа) не може самостійно вирішувати проблеми. За одним із можливих (колись – лише передбачуваних, а нині вже реальних) сценаріїв регіональна політична еліта, намагаючись зняти з себе відповідальність, може звинуватити у своїх негараздах (в узурпації влади, порушенні прав національних меншин, економічній несправедливості тощо) центр. У цьому випадку самосвідомість регіонального соціу-

му спроможна мобілізуватися на вироблення дисоціативного прояву регіоналізму – сепаратизму, що за наявності сформованої ідеології може призвести до сецесії, тобто, до виділення регіону зі складу держави. Сепаратизм може бути як мирним, так і зі застосуванням насильства [11, с. 182–184].

Важливим виміром ідентифікаційних практик для України також є регіональний чинник, заснований переважно на конфесійних уподобаннях громадян. Нині в нашій країні існує біля 60 релігійних течій і віросповідань, які нараховують сотні тисяч прихильників, що відстоюють виключно свою віру. Підтвердженням цього є результати соціологічного дослідження «Релігійні вподобання населення», проведеного 1–17 лютого 2015 р. чотирма відомими компаніями: соціологічною службою Центру Разумкова, Соціологічною групою «Рейтинг», Київським Міжнародним Інститутом Соціології, Центром соціальних та маркетингових досліджень SOCIS. За зведеними даними більшість опитаних українців (74%) ідентифікують себе православними, 8% – греко-католиками, по 1% – декларують свою належність до римо-католицизму і протестантських та Євангелічних церков. Просто християнами визначили себе майже 9% респондентів, не віднесли себе до жодного з віросповідань 6%. Серед тих, хто вважає себе православним, до Української православної церкви Київського патріархату належить 38%, до Української православної церкви Московського патріархату – 20%, до Української автокефальної православної церкви – 1%, а 39% вважають себе просто православними [7]. Аналіз результатів у регіональному розрізі дає можливість виявити такі особливості:

- православ'я є найпоширенішим в Україні, крім Тернопільської, Івано-Франківської та Львівської областей, де більше половини сповідує греко-католицизм – 52%, 57%, 59% відповідно;
- у Закарпатті частіше, ніж в інших областях, зустрічається римо-католицизм – 7%;
- до Української православної церкви Київського патріархату найчастіше українці себе відносять на Заході та в Центрі (50% і 41%), але варто зазначити, що у Чернівецькій області 53% православних ототожнюють себе із УПЦ (МП), а в Сумській і Кіровоградській переважає ідентифікація «просто православний» – відповідно 50% і 64%. Також УПЦ (КП) має більше прихильників, порівняно із УПЦ (МП), у південних і східних областях, крім Одеської – 21% проти 31%, а показник ідентифікатора, за яким опитані не відносять себе до жодної православної конфесії, у середньому становить 50%;
- у неокупованих територіях Луганської та Донецької областей, що за методологією опитування визначені як макрорегіон Донбас, є перевага громадян, котрі симпатизують УПЦ (МП) – 38%, тоді як УПЦ (КП) має лише 12% прихильників, а ідентифікація «просто православний» визначається на рівні 49%;
- з Українською автокефальною православною церквою найчастіше себе ототожнюють мешканці Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей (Західний макрорегіон) – відповідно 10%, 15%, 16%.

Це засвідчує, що сучасний стан поділу українсько-го православ'я є закономірною реалією, склався він унаслідок розірваності українських земель та української церкви протягом тривалого часу та є істотною протидією консолідації нації, причому релігійна свідомість українства й досі не сприймає Україну як «місце зустрічі» трьох головних гілок християнства – православ'я, католицизму та протестантизму. Визнаючи значну роль православ'я в конституюванні релігійної свідомості українства, протестантизм й католицизм водночас часто трактуються як чужі й навіть ворожі українству, наслідком чого є експансії та придушення цих церков. У цьому аспекті інколи релігійна ідентичність української нації розглядається як «очищення» її від сторонніх впливів. Із цього погляду актуальною є проблема становлення Української помісної православної церкви України. На нашу думку, в останні роки з'явилися потужні перспективи утворення такої церкви, оскільки значна кількість українців вважає себе православними без належності до окремих конфесій, особливо – на Сході, у Центрі й Півдні (від 39% – по всій Україні до 64% в окремих областях).

Висновок. Українська нація, що формується в умовах глобалізації та універсалізації світових культурних зразків, вирізняється насамперед своїми психологічними особливостями, типом поведінки, рисами національного характеру. Ідентичність сучасних громадян України має постати з тих умов, у яких перебуває нині наша країна, коли зусилля як окремих індивідів, так і всіх соціальних спільнот відображатимуть спільну волю до вирішення загальнонаціональних завдань і поставлених цілей. Поліетнічне українське суспільство має продемонструвати навколишньому світові здатність до радикальної модернізації всіх сфер суспільного буття на основі концентрації сил і ресурсів держави заради добробуту громадян. Натомість визначальними особистісними і соціальними маркерами української ідентичності мають стати чесність,

передбачуваність, надійність у відносинах із союзниками та друзями, безповоротність у демократичному виборі, відданість ідеалам свободи, солідарності та справедливості, правової держави та громадянського суспільства, плюралізму й гуманізму, оптимізм і впевненість у своїх силах, відмова від подвійних моральних стандартів, громадянської пасивності, висока сучасна культура в усіх її проявах.

Водночас українська національна ідентичність му- сить мати й загальноцивілізаційну ментальність – її співвіднесення із сучасною інформаційною епохою, екзистенційними цінностями, полікультурним роз- м'яттям світу. Важливість цього зв'язку полягає у потребі включення національного буття у світову систему взаємовідносин, подолання обмеженості етнічної ментальності, просте визначення якої дав Ж. Ле Гофф: це те спільне, що індивід поділяє з ін- шими людьми свого часу. Дослідження аспектів за- гальноцивілізаційної ідентичності українців становить **перспективу подальших наукових розвідок.**

📖 Список використаних джерел

1. Агора. Україна – регіональний вимір. Вип. 3. – Київ : Стило, 2006. – 168 с.
2. Динаміка патріотичних настроїв. Результати соціол. досл. – 25 с. – Режим доступу : ratinggroup.com.ua
3. Думки та оцінки громадян з питань державної незалежності України і конституцій- ного процесу. Вересень 2015: інф. бюлет. / за ред. М. М. Слюсаревського. – Київ, 2015. – 18 с.
4. Катаєв, С. Л. Сучасне українське суспільство : навч. посіб. / С.Л. Катаєв. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2006. – 200 с.
5. Літценберг, Л. В. Процес соціокультурної ідентифікації в умовах сучасного суспіль- ства / Л.В. Літценберг // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – Випуск 3. – 2011. – С. 39–43.
6. Пташник-Сердюк, О. І. Соціологічний аналіз процесу ідентифікації. Наукові праці. Соціологія. Вип. 189. Т. 201. – 2012. – С. 60–64. – Режим доступу : lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/sociology/2012/201-189-11.pdf
7. Релігійні вподобання населення. Результати соціол. досл. – 8 с. – Режим доступу : ratinggroup.com.ua
8. Рябчик, М. Ю. Дихотомія української національної ідентичності: історичні причини та політичні наслідки : дис. на здоб. наук. ст. канд. політ. наук. – Київ, 2015. – Ре- жим доступу : irjend.gov.ua/uploads/dissertations/Riabchuk/Riabchuk-Dyser-Final.pdf
9. Соціологічна енциклопедія / укл. В. Г. Городяненко. – Київ : Академвидав, 2008. – 456 с.
10. Ставлення до визнання ОУН-УПА. Результати соціол. досл. – 6 с. – Режим доступу : ratinggroup.com.ua
11. Степико, М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Т. Степико. – Київ : НІСД, 2011. – 336 с.
12. Нагорна, Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. – Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. – 272 с.

Дата надходження авторського оригіналу: 10.11.2015

Кравченко Д. Н. Национальная идентичность украинцев в философско-социологическом измерении.

Ⓐ На основани социально-философского смысла понятия «национальная идентичность» осуществлена характеристика глав- ных маркеров национальной идентичности (восприятие гражданами своей страны, гордость за свой народ, регионализм религиоз- ных приоритетов) жителей современной Украины по результатам социологических исследований.

Ключевые слова: социальная трансформация, национальная идентичность, социокультурная идентификация, социологические маркеры идентичности украинцев.

Kravchenko D. M. Ukrainians' national identity in the philosophical and sociological dimension.

Ⓐ In this article the main characteristics of the national identity markers (the citizens' perception of their country, pride for their people, religious priorities regionalism) of present-day Ukraine's inhabitants on the results of sociological research is given on the bases of the socio-philosophical meaning of the «national identity» concept.

Key words: social transformation, national identity, social and cultural identity, sociological markers of Ukrainians' identity.